

Olympisch Gebied Amsterdam: inspirerend sinds 1928

AUTEUR Hans Karssenbergh

FOTOGRAFIE Annemarijne Bax

Voor de ingang van het Olympisch Stadion in Amsterdam staat een beeld van Prometheus, een oorlogsmonument voor de slachtoffers uit de sportwereld. De Titaan wordt geassocieerd met de Olympische vlam, die voor het eerst bij de Spelen in Amsterdam werd ontstoken.

Om in de natuur te kunnen overleven waren de mensen er met hun eigenschappen nogal bekaaid vanaf gekomen. Daarom stal Prometheus het vuur, dat tot dan toe voorbehouden was aan de Olympische goden, en gaf het aan hen. Zeus ontdekte het en ketende hem aan de Kaukasus, waar elke dag een adelaar zijn lever uitpikte, die elke nacht weer aangroeide. Dit duurde dertigduizend jaar totdat Herakles hem bevrijdde. Dit verhaal symboliseert de geschiedenis van het Olympisch Stadion in Amsterdam. Een aantal maal hing het voortbestaan van het stadion aan een zijden draad en steeds zagen bijzondere mensen op tijd de unieke kansen die het bood en wisten zij vele anderen te mobiliseren. De Olympische vlam werd er in 1928 voor het eerst in de Marathontoren ontstoken en brandde sindsdien voort.

De Olympische Spelen van 1928

Vanaf het einde van de negentiende eeuw is het verschijnsel sport razendsnel opgekomen, zowel om te doen als om naar te kijken. In Amsterdam en Rotterdam werden sporttempels gebouwd groter dan de grootste kerken uit onze geschiedenis. Het binnenhalen van de Olympische Spelen van 1928, na mislukte pogingen in 1920 en 1924, was de bekroning van deze ontwikkeling. Hoewel niet vergelijkbaar met

de hedendaagse omvang, waren de Spelen een groot evenement. Er namen 2883 atleten uit 46 landen deel aan 109 evenementen in vijftien sporten. Ter vergelijking: in Beijing zullen 10500 atleten uit ruim 200 landen deelnemen aan 302 evenementen in 28 sporten. Toch waren de Spelen van 1928 van grote betekenis. Het wereldbeeld van het op dat moment geïsoleerde gastland werd in één klap enorm verruimd. Uit de hele wereld streken sporters en supporters neer die men in Nederland tot dan toe alleen maar uit verhalen kende. Tot het Europees Kampioenschap voetbal in 2000 waren de Olympische Spelen van 1928 het grootste internationale sportevenement dat Nederland ooit organiseerde.

Zoals Prometheus het vuur van de goden stal, zo kreeg Amsterdam door listen en de inzet van het Nederlandse volk de Spelen. Baron Van Tuyll van Serooskerken, de eerste Nederlander in het Internationaal Olympisch Comité, was de drijvende kracht achter de kandidatuur. In 1912 richtte hij het Nederlands Olympisch Comité op om zijn ambitie extra kracht bij te zetten. In de aanloop naar 1928 kwam hij erachter dat zijn vriend De Coubertin, oprichter van de moderne Spelen en tweede voorzitter van het IOC, voor 1928 ook afspraken had gemaakt met Los Angeles. De baron liet het er niet bij zitten: hij liet de Nederlandse gezant in Rome tijdens het IOC-congres opstaan en iedereen uitvoerig bedanken voor de toewijzing van de Spelen. Niemand durfde te protesteren uit angst voor een diplomatieke rel, en Los Angeles moest genoeg nemen met de Spelen van 1932. De baron zag zijn droom niet meer in vervulling gaan. Hij overleed in 1924.

Amsterdam kon zich toen gaan opmaken voor onder meer de bouw van het Olympisch Stadion. Toch ging het opnieuw bijna niet door. De

Het Olympisch Stadion werd gered en het omringende gebied gerevitaliseerd. Prometheus is ontketend.

neerzetten, werd een eenvoudig bord bedacht: een blauw vierkant bord met een witte P. Dit verkeersbord is wereldwijd bekend geworden.

Sportbolwerk na 1928

Het Olympisch Stadion bleef na 1928 het hart van de Nederlandse sport. Het werd een multifunctionele openluchtarena waar sport en cultuur hand in hand gingen. In zijn tachtigjarige bestaan hebben er uiteenlopende sporten plaatsgevonden, zoals voetbal, wielrennen, hockey, atletiek, paardrijden, motorcross en cricket, maar ook Koninginnedagvieringen en popfestivals. Het stadion werd zo intensief gebruikt dat in 1937 een extra ring met tribunes in gebruik genomen werd. Over de kwaliteit van het ontwerp waren de meningen verdeeld, maar het breidde de toeschouwerscapaciteit uit van 41.433 naar 60.000. In de jaren die volgden speelden Ajax en Oranje er belangrijke thuiswedstrijden, waaronder de beroemde 'mistwedstrijd' Ajax – Liverpool in 1966. Ook werden er bokswedstrijden gehouden, en de beste atleten ter wereld hebben er menig rondje gelopen. Bekende sporters zoals Alida van den Bos, Jan Derksen, Arie van Vliet, Fanny Blankers-Koen, Tiemen Groen, Johan Cruyff en Rinus Michels hebben sporen in het Olympisch Stadion liggen. In 1954 vond de start van de Ronde van Frankrijk in het stadion plaats, de eerste keer buiten Frankrijk.

Maar zoals Prometheus aan de Kaukasus gekluisterd was, zo leed ook het Olympisch Stadion. Het verval sloeg toe en kreeg de naam van enorm urinoir. In de jaren negentig lagen de sloopplannen klaar. Ervoor in de plaats moesten 1250 woningen komen. Opnieuw manifesteerde het publiek zich echter als Herakles. De bevrijding van het stadion en het omliggende gebied startte onder aanvoering van Piet Kranenberg, die een uitgekende lobby organiseerde en voor het benodigde kapitaal zorgde. Architect Van Stigt kon daarna aan de slag. Hij wist door de betonnen ring heen te kijken, voerde vanaf 1996 een bijzonder fraaie renovatie uit en het Olympisch Stadion was gered.

Heropening en gebiedsontwikkeling

Op 13 mei 2000 is het gerestaureerde Olympisch Stadion heropend en daarmee is een nieuwe weg voor het monument ingeslagen. Het is nu een ontmoetingsplaats voor sport- en cultuurevenementen als de ING Marathon Amsterdam, de wedstrijden van de Suriprofs en het Nederlands Kampioenschap Atletiek. Het werkt als magneet voor sportgerelateerde instellingen als de Johan Cruyff Foundation en de Richard Krajicek Foundation. Atletiekvereniging Phanos traint er, maar bijvoorbeeld ook de Amerikaanse wereldkampioen op de 100 meter Tyson Gay. In 2005 werd in het stadion de Olympic Experience Amsterdam geopend, een museum dat een permanent eerbetoon is aan de Nederlandse sport, en het stadion biedt duizenden scholen in Nederland het Olympische lespakket aan.

nogal calvinistische regering vond sport maar zondig, sprak er schande van dat er vrouwen zouden deelnemen en weigerde het NOC te subsidiëren. Nederland dreigde zich internationaal belachelijk te maken door de Spelen terug te moeten geven. Het Nederlandse volk hield echter een inzameling en bracht in korte tijd anderhalf miljoen gulden op – een enorm bedrag in die tijd – waardoor de Spelen door konden gaan.

Helden en innovaties

De Olympische Spelen werden een feest dat vele helden voortbracht. Voor het eerst mochten vrouwen deelnemen aan atletiek en gymnastiek. De legendarische Finse atleet Paavo Nurmi won zijn negende gouden medaille op de 10.000 meter. Johnny Weissmüller, die later bekend zou worden als vertolker van Tarzan, won goud bij het zwemmen op de onderdelen 100 meter en 4x200 meter vrije slag. Er waren ook medailles voor cultuur: toentertijd een volwaardige Olympische discipline. Jan Wils, de architect van het Olympisch Stadion, won goud op het onderdeel bouwkunst. Zijn creatie trok internationale aandacht, omdat het het eerste stadion was dat speciaal voor de Olympische Spelen gebouwd werd. Zijn geometrische vormen en horizontaliteit werden een nieuwe standaard in de architectuur en worden tot op de dag van vandaag internationaal geroemd. Om alle bezoekers, die voor het eerst per auto zouden komen, te accommoderen, werden in de stad parkeerterreinen aangelegd. Tegenover het stadion ontstond het Stadionplein: een grote parkeerplaats die anno 2008 nog steeds als zodanig wordt gebruikt. Om de internationale bezoekers te kunnen wijzen waar ze hun auto moesten

De renovatie is achteraf gezien een belangrijke impuls geweest voor een herleving van het stadion als bolwerk en van het omringende stedelijke gebied. Het terrein rond het Olympisch Stadion is ingericht als evenemententerrein. In het Olympisch Kwartier ten noorden van het stadion zijn duizend woningen gebouwd in navolging van Berlage's Nieuwe stijl. Het geplande Park Schinkeleilanden ten zuiden van het stadion moet een groene scheg worden die het Vondelpark en het Amsterdamse Bos met elkaar verbindt. Voor het Stadionplein zijn vergevorderde plannen om na een kleine eeuw als parkeerplaats te hebben gefunctioneerd de auto's ondergronds te brengen en van het plein een verblijfsruimte te maken in de sfeer van de rest van het Olympisch Gebied.

Ondertussen is de context drastisch veranderd. Tot tien jaar geleden was dit gebied het einde van de stad. Door de ontwikkeling van het gebied en de omgeving, zoals de nabijgelegen Zuidas, is het in de dagelijkse beleving veel meer een onderdeel van de stad geworden. Het centrumgebied van Amsterdam breidt zich uit tot aan de ringweg A10. Met twee miljoen vierkante meter nieuw programma en de top van de juridische en financiële dienstverlening in Nederland ontstaat met de Zuidas een nieuw Amsterdams centrumgebied en daar ligt het Olympisch Gebied pal naast. De stad werkt aan plannen voor een Sportas – de zone tussen Vondelpark en Amsterdamse Bos – en kent het Olympisch Gebied daarin een belangrijke plaats toe, omringd door allerlei andere sportfaciliteiten. Bovendien zet Amsterdam samen met vele partners de schouders onder het Olympisch Plan dat is bedoeld om Nederland tot 2016 te ontwikkelen tot een sportland. De bijzondere sportbeleving in het Olympisch Gebied zal daar een belangrijke rol in spelen.

Unieke coalitie

Deze nieuwe ontwikkelingen zijn mede aangejaagd door de vorming van een unieke samenwerking tussen verschillende gebiedspartijen: de Stichting Promotie Olympisch Gebied Amsterdam. Aangejaagd door het stadsdeel Oud-Zuid werken daarin het Olympisch Stadion, de Gerrit Rietveld Academie, NOC*NSF, BPF Bouwinvest, Projectbureau Zuidas en Dienst Ruimtelijke Ordening samen onder het motto 'Inspirerend sinds 1928'. De coalitie is opgenomen in de landelijke reeks voorbeeldprojecten voor Creatieve Economie, waarover binnenkort een publicatie verschijnt. Door middel van creatieve sessies met jonge ontwerpers, 'storytelling'-bijeenkomsten, kernwaardensessies en recentelijk een bedrijfsplan wekken zij het Olympische motto 'sneller, hoger, sterker' en de Olympische gedachte, culturele uitwisseling en ontmoeting, in het Olympisch Gebied Amsterdam tot leven.

De coalitie wil het gebied ontwikkelen tot het gebied voor Olympische energie, het sportpodium van Nederland en een kruispunt van sport en cultuur. Het ambitieniveau is lokaal, regionaal, nationaal en internationaal. In het gemeenschappelijk aangestuurde bedrijfsplan wordt het gebied geprogrammeerd met talentontwikkeling, jeugdig elan, sportemotie en teamspirit.

Het vuur, dat in 1928 voor het eerst werd ontstoken, brandt in steeds weer nieuwe gedaanten voort in het Olympisch Gebied Amsterdam. Verhalen zijn daarvan de drager en die worden in allerlei vormen doorgegeven. U kunt het zelf ervaren door de omgeving van het

stadion te voet te verkennen aan de hand van de Audiotour Olympisch Gebied. Prometheus is ontketend.

Hans Karszenberg (hans.karszenberg@stipo.nl) is venoot van Stipo, kennisteam voor stedelijke ontwikkeling. Hij was samen met Nelleke Penninx voor stadsdeel Oud-Zuid initiatiefnemer en aanjager van de Coalitie Olympisch Gebied.

Literatuurselectie

Vooren, J. v.d. (2007) De onzichtbare verandering van Amsterdam. <www.sportgeschiedenis.nl> Laatst bezocht mei 2008.

Arnoldussen, P. (2008) Amsterdam 1928. Het verhaal van de IXe Olympiade. Amsterdam: Rap.

Dijk, S. v. (2007) Olympisch Stadion Amsterdam Programma. <kunst-en-cultuur.infonu.nl> Laatst bezocht mei 2008.

Karszenberg, H. & N. Penninx (2006) Opdrachtformulering Schetsontwerp Stadionplein. Amsterdam.

Karszenberg, H. (2007) Winners en verliezers op je iPod. Audiotour Olympisch Gebied. <www.stipo.nl> Laatst bezocht mei 2008.